

4. Kessler, J. *Reading Mystical Lyric: The Case of Persian Sufi Poetry*. Oneworld. 2012.
5. Lewis, F. *Rumi: Past and Present, East and West*. Oneworld. 2008.
6. Rosa, H. *Resonance: A Sociology of Our Relationship to the World*. Polity. 2019.
7. Rumi, J. *The Masnavi* (J. Mojaddedi, Trans.). Oxford University Press. 2004.
8. Varela, F. J., Thompson, E., & Rosch, E. *The Embodied Mind: Cognitive Science and Human Experience*. MIT Press. 1999.
9. Vermeulen, T., & van den Akker, R. Notes on metamodernism. *Journal of Aesthetics & Culture*, 2, 1–14. 2010, <https://doi.org/10.3402/jac.v2i0.5677>
10. Walbridge, J., & Ziai, H. *The Philosophy of Illumination: A New Critical Edition of Suhrawardī's Hikmat al-Ishrāq*. Brigham Young University Islamic Translation Series. 1999.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-585-6-2>

**Дмитренко Н. В.**

*доктор філософії,*

*доцент кафедри образотворчого мистецтва,*

*заступник декана з науково-педагогічної*

*та соціально-гуманітарної роботи*

*Київського столичного університету імені Бориса Грінченка*

*м. Київ, Україна*

## **ПАМ'ЯТКИ ТЕКСТИЛЮ ПІЗНЬОЇ АНТИЧНОСТІ З КОЛЕКЦІЇ МУЗЕЮ БЕНАКІ В АФІНАХ**

Колекція текстилю пізньої античності з фондів Музею Бенакі в Афінах посідає важливе місце у вивченні матеріальної культури Східного Середземномор'я періоду IV–VII ст. н. е. Представлені артефакти походять переважно з території Єгипту, що зумовило їхню виняткову збереженість завдяки сприятливим кліматичним умовам. Текстильна спадщина цього періоду дає змогу простежити трансформацію художніх традицій у перехідну добу від пізньої античності до ранньохристиянського часу.

Музей Бенакі є одним із найважливіших культурних центрів Греції, заснованим Антонісом Бенакісом у 1930 році. Від самого початку

музей формувався як інституція, покликана відобразити багатомірність грецької культури у її історичній тяглості – від античності до сучасності, включно з усіма культурними та міжрегіональними взаємодіями.

У структурі музею особливе місце займає відділ візантійського та поствізантійського мистецтва, де зберігається одна з найбільш репрезентативних у Греції колекцій текстилю ранньохристиянського та коптського походження. Саме до цього відділу належать тканини пізньої античності, що становлять окремий комплекс із понад сотні зразків – фрагментів одягу, декоративних смуг, гобеленових вставок, інтер'єрних текстилів. Багато одиниць зберігання надійшли до музею ще в першій половині XX століття – у час, коли формувався науковий інтерес до коптських тканин Єгипту, а міжнародні археологічні місії активно передавали зразки до європейських музеїв. Частина колекції була зібрана самим Антонісом Бенакісом, який підтримував контакти з колекціонерами та дослідниками близькосхідного мистецтва. Інша частина поповнила фонди пізніше через дарування або закупівлі на міжнародному ринку антикваріату.

У музеї створено спеціалізовані умови зберігання: контроль температури та вологості, обмеження освітлення, використання безкислотних матеріалів, що є критично важливим для дуже крихких тканин. Завдяки цьому більшість текстильних фрагментів збереглися у стані, придатному для експозицій та досліджень.

Музей активно співпрацює з міжнародними науковими центрами, що дозволяє проводити фізико-хімічний аналіз волокон, барвників і технік ткацтва. Це розширює знання про сировину, технології виробництва текстилю та торговельні мережі пізньоантичного світу. Таким чином, пізньоантичний текстиль з колекції Музею Бенакі є не лише збіркою окремих артефактів, а й частиною міждисциплінарного дослідницького простору, що поєднує археологію, історію мистецтва, технологічні студії та культурну антропологію.

Матеріали та техніки виготовлення текстилю з фондів музею демонструють широкий спектр локальних технологічних практик: від тонкого лляного полотна до шерстяних гобеленів, а також окремих зразків шовку, що засвідчують поширення імпортованих виробів та розвинену торгівлю. Традиції ткацтва представлені техніками полотняного переплетення, гобеленового ткацтва та вишивки. Орнаментовані тасьми та декоративні смуги, що оздоблювали туніки, хітони чи побутовий текстиль, виконані з високою майстерністю і зберігають характерну для регіону поліхромію.

Іконографічний спектр пізньоантичного текстилю відзначається поєднанням елементів античної спадщини та ранньохристиянської

символіки. Серед домінантних мотивів – рослинні орнаменти (виноградна лоза, листя, квіткові композиції), зооморфні сюжети, фантастичні створіння, а також міфологічні сцени, що продовжували побутувати в декоративно-прикладному мистецтві навіть після поширення християнства. Наявність біблійних і християнських сюжетів у вишивках та гобеленах пізнішого часу засвідчує поступову зміну культурної парадигми та розвиток нової візуальної мови сакрального мистецтва.

Соціокультурний аспект колекції має не менше значення. Текстиль у пізній античності виступав маркером статусу, засобом комунікації та носієм символіки. Якість матеріалів, колористика та складність орнаменту відображали соціальний рівень власника, його належність до певної культурної чи релігійної спільноти. Побутові текстильні вироби – покривала, драпірування інтер'єрів, декоративні панелі формували естетику житлового простору та відігравали значну роль у ритуальних і церемоніальних практиках.

З мистецтвознавчої точки зору колекція Музею Бенакі є важливим джерелом для реконструкції технологічних і художніх традицій текстильного виробництва, а також для аналізу трансформацій візуальної культури Східного Середземномор'я. Артефакти дозволяють простежити еволюцію стилістики та іконографії, взаємодію античних, коптських і ранньохристиянських впливів, а також процеси культурного синтезу, характерні для доби пізньої античності [2, с. 51–66].

Колекція коптського мистецтва з Музею Бенакі включає унікальну колекцію текстильних виробів, в яких відображено поєднання елементів, похідних від місцевої єгипетської традиції та греко-римської цивілізації, з новими елементами християнської релігії. В цих творах простежується акцент на орнаменті, стилізації людської фігури, зображенні місцевих сюжетів, таких як пейзажі Нілу, і, перш за все, виразність самих сцен.

Деякі текстильні вироби колекції відтворюють тематику та естетичні тенденції великих художніх центрів того часу. Збережені фрагменти творів є єдиними свідченнями, завдяки яким дослідники мають уявлення про вигляд розкішних шовкових тканин, які здебільшого були втрачені [1].

Серед колекції текстилю пізньої античності з колекції Музею Бенакі відомі такі одиниці зберігання: фрагмент стрічки лляної туніки, прикрашений сітчастим візерунком з ромбів і медальйонів із симетричними мотивами. З Єгипту, VIII–IX ст. 0,95×0,26 м. (ГЕ 7173); частина коптської вовняної туніки з пришитими гобеленовими смугами. VIII ст. 0,54×0,35 м. (ГЕ 7163); вишита літургійна тканина із зображенням святого-воїна та серафима, унікальна серед збережених

коптських тканин. VI–VII ст. Висота 0,41 м. (ГЕ 6989); фрагмент тканини з Єгипту, що представляє місцеве ткацьке виробництво до VIII століття. Тканина, шовковий матеріал з листям у формі серця, відтворює декоративні мотиви, що простежуються на перських тканинах. 0,27х0,06 м. (15717); вишитий медальйон із зображенням апостола Марка, який проповідував Євангеліє в Єгипті. VI ст. Діаметр 0,09 м. (ГЕ 6991); вишите зображення архангела, рідкісний зразок коптського ткацтва. VI ст. 0,15х0,16 м. (ГЕ 6988); коптський гобелен із зображенням жіночої фігури, яка тримає дзеркало, з Єгипту. VI ст. 0,37х0,37 м. (7111); коптський гобелен із сценами, взятими з міфологічних циклів про Геракла. Центральний медальйон зображує відому історію про викрадення пояса Іпполіти, королеви амазонок. Навколо нього зображені епізоди з оповіді про Деяніру та протистояння Геракла з кентавром Нессосом. VI ст. 0,17х0,17 м. (7035); коптський ляний текстиль декоративного призначення із жіночим образом на прямокутній центральній панелі. VI ст. 0,13х0,11 м. (ГЕ 7110); ляна та вовняна завіса (велум) у техніці петльового плетіння, із зображенням пари, що молиться під апсидою, та коптським написом, виконаним грецьким шрифтом. Походить із монастиря в Антиное в Єгипті та датується V–VI століттями. 1,05х0,86 м. (ГЕ 7145); фрагмент коптського вовняного гобелена, ймовірно, завіси для ширми, з жіночою голівкою – уособленням Весни. III–IV ст. 0,20х0,19 м. (ГЕ 7177).

Отже текстиль пізньої античності з колекції музею становить цінний пласт матеріальної та художньої спадщини. Він розкриває ключові аспекти розвитку технологій, естетики та соціальних практик, дозволяючи комплексно розглядати культурні процеси доби. Колекція має велике значення для сучасного мистецтвознавства, археології та студій матеріальної культури, а її міждисциплінарний потенціал робить її актуальним об'єктом подальших наукових досліджень.

### Література:

1. Benaki Museum – Collection: Late Antiquity Textiles. URL: [https://www.benaki.org/index.php?option=com\\_collections&view=collection&id=43&lang=en](https://www.benaki.org/index.php?option=com_collections&view=collection&id=43&lang=en) (дата звернення: 07.12.2025).
2. Tsourinaki S. Late Antique Textiles of the Benaki Museum with Bucolic and Mythological Iconography. *Europe, Hellas and Egypt. Complementary antipodes during Late Antiquity*. BAR International Series 1218. 2004. P. 51–66.